

مدیریت جهادی، لازمه تحقق جهش تولید در دانشگاه

پری فهندژ سعدی^۱

^۱ دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان

چکیده

مدیریت می تواند در عرصه های مختلف تأثیرگذار باشد اما زمانی می تواند دستاوردهای بزرگ مورد انتظار را تحقق بخشد که این مدیریت با مؤلفه های جهادی همراه باشد. مدیریت جهادی، یک سبک مدیریتی برگرفته از مدیریت اسلامی است که همه اصول، مبانی و مؤلفه های آن با اصول و مدیریت اسلامی منطبق است و در سال های اخیر، ادبیات مدیریت جهادی تا حدودی وارد عرصه علمی و پژوهشی شده است. در واقع قدمت این سبک از مدیریت به دوران پس از انقلاب اسلامی و بویژه در زمان شکل گیری جهاد سازندگی و سال های دفاع مقدس برمی گردد. هدف پژوهش حاضر توصیف و تبیین مدیریت جهادی، شناسایی مؤلفه ها و الگوی مدیریت جهادی به عنوان سبک مدیریتی موفق و یک تجربه اجرایی برگرفته از اصول مدیریت اسلامی در راستای تحقق جهش تولید در کشور بوده است. یافته ها نشانگر آن است که در مدیریت جهادی، عناصر اصلی تولید شامل سرمایه انسانی، جهش تولید، زیرساخت و فرآیند تولید، سرمایه و مواد اولیه تحت رهبری و سازماندهی جهادی منجر به رسیدن به اهداف و آرمان ها می گردند.

واژه های کلیدی: جهش تولید، مدیریت جهادی، تحقق

مقدمه

مدیریت جهادی به عنوان الگوی دینی و مدیریتی برآمده از بطن مفاهیم اسلامی که مبتنی بر ارزش ها و آرمان های دین مبین اسلام و در پیوند با ارزشهای انقلاب اسلامی و علم و دانش روز بوده، همواره از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده است. نامگذاری سال ۱۳۹۰ با عنوان « جهاد اقتصادی » توسط مقام معظم رهبری، معطوف به یک ضرورت و مسئله اساسی است که در کشور بین ظرفیت‌های عظیم ملی و دستاوردهای حاصل شده، علی رغم تلاش‌های صورت گرفته، فاصله‌ای وجود دارد که جبران آن مستلزم مدیریت جهادی است. از آنجا که یک اقدام اساسی برای بیان این هدف، فرهنگ سازی و آمادگی فرهنگ عمومی کشور است. می توان مدیریت جهادی را به عنوان پیش نیاز جهش تولید معرفی نمود. زیرا لازمه جهاد اقتصادی از جمله جهش و توسعه تولید وجود مدیران جهادی است. مدیریت جهادی در برهه ای از انقلاب با عملکرد خویش توانست موردعنايت و توجه عام و خاص قرار گیرد. تا جایی که اگر هدف، تلاش بیشتر، سریعتر، دلسوزانه تر و با جدیت باشد گفته می شود که باید جهاد آنگونه انجام گیرد. با توجه به جایگاه انکارناپذیر مدیریت درالگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، نیاز به ارائه الگوهایی که بیانگر گونه‌های مختلف مدیریت اسلامی باشد، اهمیت فراوانی می یابد. مدیریت جهادی به عنوان مهمترین گونه مدیریت اسلامی مورد توجه محققان و مدیران جمهوری اسلامی ایران بوده است. در این عرصه، مشکلات و موانع حادی وجود دارد که باید با مدیریت مبارز و جهادی از سر راه پیشرفت برداشته شوند بنا به تعبیر مقام معظم رهبری: «اگر مدیریت جهادی یا همان کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت حاکم باشد، مشکلات کشور در شرایط کنونی فشارهای خباثتمیزِ قدرتهای جهانی، قابل حل است و کشور حرکت رو به جلو را ادامه خواهد داد.» به هر حال اینک که ضرورت جامعه ایجاب می کند مدیریت جهادی بر تمامی عرصه ها حاکم باشد، الزام است بیش از هر زمان دیگر نقاط قوت و عوامل مؤثر در پیاده سازی و ارتقای این رویکرد را بشناسیم و با شناخت کافی وضعیت موجود برای حفظ و گسترش این تفکر و بازیابی هویت کشور تلاش کنیم. (حبیبیان و کرمی، ۱۳۹۳). انقلاب اسلامی ایران، به عنوان رویدادی تاریخی و اثرگذار بر سرنوشت بشریت، حوزه های مختلفی راتحت تأثیر خود قرار داده است؛ از سویی تلاش های گسترده ای برای بازتعریف حوزه های کلان سیاست گذاری بشری از قبیل اقتصاد، سیاست، رفاه، بهداشت، آموزش و غیره چارچوب مفاهیم و الگوهای اسلامی صورت گرفته است. از سوی دیگر با توجه به گفتمان مدیریت جهادی مطرح شده از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی، توجه به ابعاد و الزامات مختلف آن در نظام های مدیریتی و سازمانی ضرورت و اهمیت بسیاری دارد. شاید بتوان مهم ترین تمایز مدیریت جهادی را در تلاش عالمانه و بی وقفه در مسیر دستیابی به پیشرفت و تعالی بدانیم، لذا در این مقاله، ضمن بررسی مفهوم مدیریت جهادی در بیانات رهبر معظم انقلاب به عنوان مطرح کننده این مفهوم و اهمیت و ضرورت کنترل و نظارت، اقدام به ارائه ضرورت آن در اقتصاد از جمله جهش تولید پرداخته شده است. تجربه کشور نشان می دهد که مدیریت فعالیت ها در عرصه هایی که نگاه جهادی به اقتصاد کشور دارند بسیار اثربخش و کارآمدتر از سایر عرصه ها است؛ بر همین اساس راه برای ایجاد چارچوب های بومی و جدید در دانش مدیریت برای اداره بهتر امور امری امکان پذیر، بلکه واجب به حساب می آید. ظهور سازمان های اجتماعی و گسترش روزافزون نظام تولیدی یکی از خصیصه های بارز تمدن بشری است. به این ترتیب و با توجه به عوامل گوناگون مکانی، زمانی، ویژگی ها و نیازهای خاص هر جامعه، هر روز بر تکامل و توسعه این سازمان ها افزوده می شود. بدیهی است هر جامعه و نظام برای نیل به اهدافی طراحی شده و با توجه به ساختار خود نیازمند نوعی مدیریت است و مدیریت جهادی واجد خصوصیات و ویژگی هایی است که می تواند در موفقیت سازمان ها نقش اساسی ایفا نماید (آرمند و طاری، ۱۳۸۶). به دلیل اهمیت و حساسیت مفهوم مدیریت جهادی و اینکه مدیریت جهادی یکی از سرمایه های کشور و از عوامل استحکام قدرت ملی نظام اسلامی است، مقام معظم رهبری، در جمع مسئولین کشور فرمودند: با حرکت عادی نمی توان پیش رفت، با حرکت عادی و خواب آلودگی و بی حساسیتی نمی شود کارهای بزرگ انجام داد، یک همت جهادی الزم است، تحرک جهادی و مدیریت جهادی برای این کارها الزام است، باید حرکتی که انجام می شود هم علمی باشد، هم پر قدرت باشد، هم با برنامه و هم مجاهدانه باشد. (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/۳/۱۴). همچنین در نگاه رهبر معظم انقلاب، معرفی هر تفکر و مدیریتی مخصوصاً مدیریت جهادی باید با معرفی و ارائه الگوهای امروزی از آن همراه باشد تا بتواند ثمربخش و اثرگذار باشد. خصوصاً

این که حرکت امروز بشر حرکت از کوره راهها است برای رسیدن به بزرگراه دوران ظهور و حرکت اصلی انسان، ناراضی بودن از وضع موجود بشر، آمادگی و تلاش برای وضع مطلوب، تلاش هدفدار و پرانگیزه، رفع فقر و محرومیت، در مأموریت و تلاش مستمر است. طبق آنچه گفته شد کلیه ارکان نظام باید در راستای جهش تولید، برنامه ها و اولویت های خود را سامان دهند. با توجه به اهمیت موضوع مدیریت جهادی، تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری به عنوان الگوی مدیریتی اسلامی- ایرانی پیشرفت در کانون توجه این مقاله بوده است که می تواند به عنوان مقدمه ای بر الگوی مدیریتی اسلامی- ایرانی پیشرفت باشد و همچنین راهنمای عملی و کاربردی مدیران و مسئولان حال و آتی نظام و سازمان ها جهت استفاده در سیاست گذاری و سیستم مدیریتی و نیز چارچوبی برای آموزش، پرورش، توسعه و نهادینه سازی مدیریت جهادی، مورد توجه جدی قرار گیرد. بنابراین با به کارگیری الزامات شناسایی شده فردی و سازمانی احصا شده در این پژوهش که گفته شده است، می توان با ایجاد زمینه الزام برای توسعه مدیریت جهادی در ناجای آینده، شاهد تحقق اهداف این نیروی مقدس و توسعه وضع اقتصادی و جهش تولید در این زمینه باشیم (امیری طیبی و خندان، ۱۳۸۹، ص ۱۳۸).

پیشینه نظری

میلاد شماعی کوپائی در سال ۱۳۹۳ در پایان نامه خود به این نتیجه رسیده است که با استفاده از نظریه سازی داده بنیاد در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز مدیریت جهادی دارای ابعاد اصلی ارزش، نگرش و رفتار در بعد فردی و فرهنگ و ساختار و فرایند در بعد سازمانی است که خود به مقوهای فرعی تقسیم می شود. وی با توجه به نتایج به دست آمده، شرایط علی، مقوله محوری، زمینه، راهبردها، شرایط مداخله گر و پیامدهای مدیریت جهادی را به روش نظریه داده بنیاد استخراج کرد. مصطفی خواجه نادری در سال ۱۳۹۲ در دانشگاه اصفهان در پایان نامه خود با عنوان الگوی مدیریت جهادی از منظر بنیانگذاران نهادهای انقلاب اسلامی در چارچوب مدل سازمان های تحول آفرین به این نتیجه رسیده است که در مدیریت جهادی عوامل ارزشهای مشترک، سیستم و نیروی انسانی به ترتیب بالاترین اهمیت و نقش را از نظر بنیانگذاران نهادهای انقلاب اسلامی داشته اند. عبدالله رضایی اصل در سال ۱۳۹۲ در پایان نامه خود با عنوان اصول مدیریت جهادی در قرآن و روایات به این نتیجه رسیده است که مدیریت جهادی واجد خصوصیات، ویژگی ها و اصولی است که می تواند در موفقیت سازمان ها نقش اساسی ایفا کند. این اصول در بطن دستورها، توصیه ها، نظرها و شیوه های به کاررفته توسط پیشوایان دین حضور و وجود عینی داشته است. محمدهادی مؤذن جامی در سال ۱۳۸۲ در مقاله ای به این نتیجه رسیده است «که تأملی در موضوع پلیس مطلوب با ارائه نمونه یک چارچوب برای دستیابی به آن که باید فرهنگ خداجویی، تکلیفمداری، احساس مسئولیت، وجدان کاری و مهمتر بودن کار سازمان از کار شخصی، نهادینه و ذاتی فرهنگ و اخلاق کار همه سازمان به ویژه نیروی انتظامی شود تا از این راه پلیسی مطلوب اسلام، قرآن، و ملت به دست آید». شفافترین سابقه مدیریت جهادی مبارزه و نهضت عظیم انقلابی صدر اسلام بوده است که سیزده سال به طول انجامید. طی این مدت رسول خدا (ص) تفکر توحید و اسلام را در مکه اعلام فرمودند و پس از آنکه دشمنان در مقابل آن صف آرای کردند، پیامبر با نیرو گرفتن از عناصر مؤمن این نهضت را سازماندهی کردند و مبارزهای بسیار هوشمندانه، قوی و پیشرو را در مکه به وجود آوردند. بعد از پیامبر در دوران حکومت علوی و سپس تا زمان امام مجتبی (ع) و خلافت آن بزرگوار که تقریباً شش ماه طول کشید، این نهضت ادامه پیدا کرد مدیریت جهادی در همه دوران حیات ائمه اطهار علیهم السلام که اسلام ناب، ظلمد ستیز و سازش ناپذیر، در شکل نهضت و دور از قدرت و حکومت اسلامی جریان داشته، در تقابل با سایر مدیریت ها به دنبال تبدیل نهضت فکری و فرهنگ اسلامی به حکومت و نظام سیاسی بوده است در عصر مبارزات انقلاب اسلامی، مدیریت جهادی در سیره و اندیشه بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران از نیمه خرداد ۱۳۴۲ تجلی یافت و با اهتمام عملی مدیران مجاهد با تدابیر و اندیشه های ولایت فقیه، مدیریت جهادی متناسب با شرایط در مسیر رشد قرار گرفت. در روزگار ما هم وقتی ندای مقابله با رژیم منحوس پهلوی از حلقوم امام (رضوان اهلل علیه) و همکاران ایشان در سال ۱۳۴۱ بیرون آمد، جهاد شروع شد. پیش از امام، جهاد به صورت محدود و پراکنده وجود داشت که حائز اهمیت نبود. هنگامی که مبارزه امام شروع شد، جهاد اهمیت پیدا

کرد تا اینکه به مرحله پیروزی خود یا همان پیروزی انقلاب اسلامی رسید. بعد از آن هم تا به امروز در این کشور جهاد بوده است، چون ما دشمن داریم (بیانات، ۱۳۵۷/۳/۲۰). مدیریت جهادی مفهومی کلی است که از مصادیق آن دین محوری، ولایت مداری، ایثار واز خود گذشتگی از خودگذشتگی، مردمگرایی، ارزشمداری، انعطاف پذیری، خودباوری، پویایی و مأموریت پذیری است. بعد از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، مدیریت جهادی و شاخصه های آن از مفهوم جهاد و نظام ارزشی اسلامی و انقلابی نشئت گرفته و پایه ریزی شده است. پیام تاریخی امام خمینی (ره) در ۲۶ خرداد ۱۳۵۸، آغاز حرکت شورانگیز جهاد سازندگی و فعالیت مدیریت جهادی در کشور است. فعالیت های پرشتاب مردم در جهاد و با مدیریت جهادی، ضمن ارائه خدمات بسیار ارزنده، آثار زیادی بر جای گذاشت و به سرعت مشکلائی را برطرف کرد و نفوذ گسترده و عمیقی به دست آورد که اینک در سراسر روستاهای کشور اسلامی، روستاییان در همه حال، با لبخند رضایت بر لب، از مدیریت جهادی میگویند. با تحلیل پیام های امام خمینی (ره) و واقعیت وجودی جهاد سازندگی در سال های اولیه، متوجه می شویم که کار جهاد و مدیریت آن پدیده ای منحصر به فرد، تاریخی و سابقه بوده است. مدیریت جهادی سبکی برخاسته از تفکر بومی و متناسب با مقتضیات فرهنگی و اجتماعی ماست. شاید در مکاتب دیگر، مدیریت، تعالیم مشابهی داشته باشد، اما این تعالیم تکنیکی و تجربی است؛ یعنی شیوه و روش و مدل کار در جوامع انسانی تفاوت چندانی با هم ندارد، اما هر کدام از این سبکها، کارایی مختلف دارند و شدت و ضعف اثر آنها در فرهنگ های متفاوت، فرق می کند. در فرهنگ ما، روحی حاکم بر این تکنیکها موضوعیت دارد و آن روح حاکم نسخه بومی ایرانی اسلامی است که باید بدان توجه کرد و در مقایسه ها و بررسی ها، از این نکته غفلت نکرد. مدیریتی که در دوران دفاع مقدس اعمال شد، مدیریت جهادی است و همین مدیریت و در سالهای اخیر مورد تأکید رهبری قرار گرفته است (قصری، ۱۳۹۰).

ادبیات تحقیق

مدیریت

مدیر یعنی گرداننده و مدیریت یعنی گرداندن یک « اداره کردن » معنای لغوی مدیریت دستگاه، در جهت هدف خاص خود. از مدیریت تعاریف متعددی ارائه شده است و عمدتاً آن را شامل دانسته اند، اما در پی تحولات چند « برنامه ریزی، سازماندهی، کارگزینی، هدایت و رهبری، کنترل و نظارت » سال اخیر و نظر به اینکه توجه به اخلاقیات و منابع انسانی در مدیریت امروز جایگاه خاصی پیدا کرده است. از نگاه برخی صاحب نظران، مدیریت ترکیبی از علم و هنر برای پدید آوردن محیطی مناسب است که در آن همفکری و همکاری با دیگران به منظور شکل دادن به فرایندی کارساز امکانپذیر میشود و همچنین طی آن، استفاده بهینه از منابع، برای عرضه خدمات یا کالاهایی قابل رقابت، برای جلب رضایت متقاضیان آنها، با پرهیز از بروز هرگونه عواقب نامطلوب تحقق می یابد. مدیریت فرایند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی سازماندهی منابع و امکانات هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می گیرد. مدیریت عبارت است از عمل توازن بین فعالیت های مختلف، حذف فعالیت های زاید و ساختن فعالیت های مرتب به طور همزمان، انجام کارهای بیشتر در زمینه های جدید با منابع کمتر مدیریت یک فرایند است. مفهوم نهفته مدیریت، هدایت تشکلات انسانی است. در مدیریت مؤثر، تصمیم های مناسب گرفته می شود و به نتایج مطلوب می رسد. مدیریت بر فعالیت های هدفدار تمرکز دارد (سرشت، ۱۳۸۶).

مفهوم و ماهیت مدیریت از منظر امام خامنه ای

موضوع مدیریت با تشکیل حکومت پیوند معنایی دارد و امر مدیریت کشور، جزء متون اصلی دین است به تعبیر دیگر، مدیریت متأثر از نظام ارزشی حاکم بر سازمان است. مدیریت، دانشی است برای چگونگی کسی است که علم و هنر به اداره، هدایت و تعالی سازمان به منظور رسیدن به نتایج مطلوب و کارگیری هم افزای دیگران را برای انجام مأموریتها بر اساس موازین مدیریت... به نظارت، اشراف، برنامه ریزی، جهت دهی و هدف معین کردن نیاز دارد و مسئولیتی است که قانون، موازین

پاسخگویی آن را مشخص کرده است و هرکس به اندازه حوزه اختیارات، باید پاسخگو باشد ما در اوایل انقلاب، به طرف مدیریت شورایی میرفتیم. حتی این در جاهایی از قانون اساسی هم منعکس شده است. علتش هم این بود که در رژیم گذشته کشور حقیقتاً از مدیریتهای فردی لطمه خورده بود و ما همه لطمه خورده بودیم. ما واقعاً به سمت مدیریت شورایی میرفتیم اما در عمل معلوم شد که مدیریت شورایی اصلاً جواب نمیدهد و کافی نیست. مجموعه میتواند همفکری کند، قانون بگذارد، مصوبه بگذارد، توصیه بکند یا یک مجری را الزام کند، اما نمیتواند مدیریت و اجرا کند. بنده هیچ اعتقادی به شورایی بودن مدیریت اجرایی که اساساً مدیریت هم بیشتر ناظر به مدیریت اجرایی است ندارم. تجربه‌های ما به کلی این را رد میکند (بیانات، ۱۳۷۷/۱۲/۴).

مفهوم جهاد

جهاد در لغت از ریشه به معنای مشقت، تلاش، مبالغه در کار، توانایی و به نهایت جهد چیزی رسیدن است. تعریف اصطلاحی آن عبارت است از بذل جان و مال و توان در راه اعتلای اسلام و برپا داشتن شعار دین. جهاد یعنی تلاش و کوشش در راه ارزش های والا. پس جهاد، فقط جنگ نیست و به معنی کوشش وسیعی است که قدمتی به اندازه قدمت بشریت دارد. جهاد تلاش اعتقادی، خودآگاهانه، همه جانبه، همگانی و همیشگی است. جهاد چه در سطح خرد (مبارزه با نفس) و چه در سطح کلان (پیکاری اجتماعی برای محو ظلم و بی عدالتی) از انگیزه‌های درونی افراد سرچشمه می‌گیرد و حاوی دو مفهوم، سلبی و ایجابی است، وجه سلبی آن از بین بردن ظلم و ستم چه بر نفس چه بر جامعه و وجه ایجابی آن سازندگی نفس و یا سازندگی جامعه است رهبر انقلاب، مدیریت جهادی در راه هدف ها و ارزش ها را معنای حقیقی زندگی انسان می‌دانند. جهاد یعنی مجاهدت کردن و تلاش کردن در زندگی، یعنی اینکه هدف ها ترسیم شوند و ارزش هایی که عزیز و محترم است مشخص گردد و سپس با همه قوا دنبال شود. همچنین در نگاه رهبر معظم انقلاب جهاد و فرهنگ جهادی تا بدان حد اهمیت دارد که ایشان وظیفه اصلی خویش را گرم کردن تنور جهاد در کشور می‌دانند. مملکت، مملکت جهاد فی سبیل الله است. از این جهت بنده که بیشتر سنگینی بارم این است که نگاه کنم ببینم کجا شعله جهاد در حال فروکش کردن است و به کمک پروردگار نگذارم. ببینم کجا اشتباه کاری می‌شود جلویش را بگیرم، مسئولیت اصلی حقیر همین هاست. "در کلام ایشان عرصه های جهاد در این روزگار این گونه ترسیم می‌شوند. امروز مجاهدت جوانان و برگزیدگان در میدان های دیگر الزام است؛ میدان سازندگی، میدان آگاهی از کید دشمنان، میدان تلاش برای خود سازی علمی و اخلاقی، میدان ایجاد امید در مردم و مبارزه با یأس، میدان مبارزه با تبلیغات دشمنان مستکبر، میدان وحدت و همکاری و همبستگی ملی. ایشان بهره های جهاد با این وسعت را به دو بخش تقسیم می‌کند: یک بخش شخصی دارد که این اصل قضیه است که قسمت اعظم مجاهدت در راه خدا برای شخص خود شماست که سازندگی، خودسازی و دیگرسازی که به دنبالشان می‌رویم، خدمتی که به خلق می‌کنیم، اقامه عدلی که می‌کنیم، حکومتی که به راه می‌اندازیم، همه در درجه اول، برای این است که پیش خدای متعال به عنوان یک بنده بتوانیم عرض کنیم. پس در درجه اول، تلاش مورد نظر است، در درجه دوم، مسائل دیگر مورد نظر است مثل نجات بشریت، اقامه حکومت عدل و حق و ایجاد راهی که بشر بتواند از آن راه به خدا و هدایت برسد (بیانات مقام معظم رهبری ۱۳۵۷/۳/۲).

مدیریت جهادی

مدیریت جهادی، مقوله‌ای همزاد انقلاب اسلامی است که آثار مبارک آن در فرازهایی از دوران دفاع مقدس ظهور و بروز پیدا کرد. از ویژگی‌های برجسته این فرایند، ادای تکلیف و همراهی با اراده الهی در جهت تشکیل، حفظ و تحکیم پایه‌های حکومتی برآمده از اسلام ناب محمدی(ص) بوده است. مدیریت جهادی، یادگاری است گران سنگ از دوران دفاع و حماسه که در آن تهیه و تجهیز سرمایه‌های انسانی و مادی و برنامه ریزی فعالیت‌ها و انجام اقدامات، همه در فضایی برگرفته از آموزه‌های اصیل دینی صورت می‌گرفته است و مهمترین ویژگی آن، ذوب اراده انسان در اراده الهی بوده و البته نماد این امتزاج عاشقانه، فرمانبری آگاهانه از ولی امر یا ولی فقیه زمان است (رشیدزاده و فتح الله، ۱۳۹۳). رهبری فعالیت‌های دسته‌جمعی مبتنی بر

مبارزه نه صرفاً در عرصه نظامی، بلکه در تمامی عرصه های علمی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... برای دستیابی به اهداف راهبردی و کلان یک سامانه و رفع موانعی که در رسیدن به آن وجود دارد. الزاماً باید با یک مدیریت مبارز و جهادی این موانع و مشکلات را از سر راه پیشرفت نظام مقدس جمهوری اسلامی برداشت. تلاش بی وقفه در به کارگیری مؤثر و کنترل فعالیت های افراد مبتنی بر مبارزه در تمام عرصه های علمی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و ... با نیت الهی، برای نیل به اهداف والای نام دارد (کریم زاده، ۱۳۹۳).

اهداف مدیریت جهادی

مدیریت جهادی در منظومه فکری فرماندهی معظم کل قوا در حکم سبک مطلوب مدیریتی برای نظام اسلامی است. این رویکرد قابلیت های الزام را برای تحقق اهداف و آرمان های انقلاب اسلامی دارد و واجد توانایی ها و ارزش هایی است که از یک نظام مدیریتی کارآمد اسلامی انتظار داریم. این سبک مدیریت در تعامل و هماهنگی کامل با الگو و اسناد نظام جمهوری اسلامی نظیر سند چشم انداز توسعه و الگوی اسلامی و ایرانی پیشرفت مطرح شده است. در این دیدگاه، سبک مدیریت جهادی همان کارگزار اجرایی کارامدی است که تحقق آرمان ها و اهداف بلندمدت نظام اسلامی در گرو حاکمیت این سبک بر ساختار اداری و اجرایی نظام اسلامی و التزام عملی همه مسئولین نظام به آن و اهتمام جدی در تحقق آن است. در این راستا مهم ترین اهدافی که ما را به مدیریت جهادی فرا می خواند عبارتند از: کسب اقتدار ملی، به کارگیری ظرفیت های مهم کشور، ساخت دولت اسلامی درس آموزی و عبرت از کارکرد مدیریت، کاهش فاصله رشد و پیشرفت با رقبای جهانی؛ تحقق اهداف مندرج در سند چشم انداز، عبور از انباشت مشکلات و مسائل گوناگون، مقابله با فشارهای قدرت سلطه گر، تداوم ارزش ها و آرمان های انقلاب اسلامی و حل مشکلات کشور (خواجeh نادی، ۱۳۹۲).

مدیریت جهادی؛ تبیین و ضرورت

مدیریت جهادی که در سال های اخیر از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی مطرح شده است و به لحاظ بار معنایی نیازمند است، به نوع و سبکی از مدیریت اشاره دارد که جهادگونه باشد. لذا نخست در تبیین این موضوع باید جهاد را شناخت. جهاد یکبار معنایی ویژه ای دارد. در جهاد، حضور و رویارویی با دشمن، مفروض است. انسان یک تلاشی می کند، دشمنی در مقابل او نیست؛ این جهاد نیست. اما یک وقت شما می خواهید یک تلاشی را انجام دهید، که بخصوص یک دشمنی سینه به سینه شما ایستاده است؛ این می شود جهاد. ممکن است یک وقت این جهاد به شکل قتال باشد، ممکن است جهاد مالی باشد، ممکن است جهاد علمی باشد، ممکن است جهاد فنی باشد؛ همه ی اینها جهاد است؛ انواع و اقسام جهاد و مبارزه است. اگر بخواهیم در ادبیات امروز ما برای جهاد معادلی پیدا کنیم، می شود مبارزه. جهاد اقتصادی، یعنی مبارزه ی اقتصادی. ایشان در فرمایشات دیگری اقدام به تشریح بیشتر جهاد نموده و آنرا حرکت مستمر، همه جانبه، هوشمندانه و مخلصانه در برابر دشمن بیان نمودند: «جهاد یعنی چه؟ هر تحرکی اسمش جهاد نیست. تحرکی با خصوصیات اسمش جهاد است. یکی از خصوصیات این تحرک که اسمش جهاد است، این است که انسان بداند این در مقابل دشمن است؛ یعنی بداند در مقابل یک حرکت خصمانه و غرض آلودی است که دارد انجام می گیرد. حرکتی که در مقابل یک چنین جهت گیری خصمانه وجود دارد، یکی از شرایط اصلی جهاد است. جهت دومی که در مفهوم جهاد حتماً بایستی ملاحظه بشود، استمرار و همه جانبه ای است، هوشمندانه بودن است، مخلصانه بودن است. این جور تحرکی اسمش جهاد است.» (بیانات معظم له در دیدار فعالان و برگزیدگان بخشهای اقتصادی، ۱۳۹۰/۶/۵). نکته دیگری که باید در مدیریت جهادی مدنظر قرار داد، توجه به اولویت ها در کارها و اقدامات است. چرا که عدم توجه به این موضوع به جز هدر رفتن منابع و زمان و از دست دادن فرصت های پیشرفت نتیجه دیگری ندارد. مسئولیت ها اگر به طور جدی، به دور از انگیزه های شخصی، به دور از هر چیزی جز انگیزه ی خدمت به مصالح کشور انجام بگیرد، بزرگترین کار جهادی است؛ کار جهادی یعنی این؛ انگیزه های گوناگون را نباید دخالت داد، اولویت ها را باید نگاه کرد (بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۳/۳/۴). یکی از ویژگی های مهم و کلیدی مدیریت جهادی، داشتن امید و توکل به امدادهای خداوند قادر متعال در کنار برنامه ریزی های دقیق و عالمانه است «عامل مهم

مدیریت جهادی عبارت است از خودباوری و اعتماد به نفس و اعتماد به کمک الهی. آن سال ها به ما می گفتند شود، اما با پشتکار، با همت، با توکل به خدای متعال، با تشویق نیروهای بالاستعداد، با عزم راسخی که مدیران ما به کار بردند، این کار اتفاق افتاد». (بیانات در دیدار کارگران در گروه صنعتی مپنا، ۱۳۹۲/۲/۱۰). شناخت جامع، دقیق و هوشمندانه از شرایط قبل از برنامه ریزی در کنار اقدام عالمانه و همه جانبه از خصیصه های دیگر مدیریت جهادی است « نکته ی دیگر، رویکرد جهادی است که در سیاست های اقتصاد مقاومتی مورد ملاحظه قرار گرفته؛ همت جهادی، مدیریت جهادی، با حرکت عادی نمی شود پیش رفت؛ با حرکت عادی و احياناً خواب آلوده و بی حساسیت نمی شود کارهای بزرگ را انجام داد؛ یک همت جهادی لازم است، تحرک جهادی و مدیریت جهادی برای این کارها لازم است. باید حرکتی که می شود، هم علمی باشد، هم پر قدرت باشد، هم با برنامه باشد، و هم مجاهدانه باشد. » (بیانات در جلسه تبیین سیاستهای اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰).

با عنایت به مطالب فوق می توان ویژگی های مدیریت جهادی را در نوعی از سازماندهی، برنامه ریزی، اقدام و نظارت فعالیت ها و امور دانست که ویژگی های عالمانه و هوشمندانه، همه جانبه، مخلصانه و مستمر با در نظر گرفتن اولویت ها در شرایط محیط بیرونی پیچیده و پرتنش فضای رقابت را داراست. از سوی دیگر اهمیت و ضرورت سبک مدیریت جهادی در سرعت بخشیدن به پیشرفت و رفع موانع و محدودیت ها قابل توجه است. آنچه اهمیت زیادی دارد این است که توجه و پیاده سازی سبک مدیریت جهادی در سطوح کلان و خرد مدیریتی تاثیر زیادی در بسیج سرمایه های انسانی و در نتیجه فائق دچار شدن به تنبلی و دچار شدن به کمکاری، دچار آمدن بر تنگناها و مشکلات دارد شدن به یأس و ناامیدی، تصور اینکه ما نمی توانیم، تصور اینکه تا حالا نتوانستیم؛ نخیر، همانطور که امام فرمودند ما می توانیم، باید عزم داشته باشیم، عزم ملی و مدیریت جهادی می تواند همهی این گرهمها را باز کند. اینها همه، آن چالشهای درونی ما است که باید با اینها مقابله کنیم».

ابعاد و مؤلفه های مدیریت جهادی

برای تبیین ابعاد و مؤلفه های مدیریت جهادی سعی شده است از الگوی خاصی استفاده شود. در این الگو، سه حوزه ادراکی شناخته شده به ترتیب اولویت، بر یکدیگر اثر می گذارند و در نهایت رفتار فرد را شکل می دهند که به شرح زیر معرفی می شود.

بعد ساختاری: خدامحوری، تقوا و دینداری، عدالت، نوع دوستی، آینده نگری، تکامل گرایی، علم محوری، مشارکت پذیری، قانونمندی، وجدانکاری، خودباوری، تحول پذیری، قناعت و خالقیت، شایسته سالاری، نهادینه کردن ارزش ها، دشمن شناسی و روحیه.

بعد رفتاری: احساس مسئولیت، هوش بالا، جامع نگری و نگرش سامان های، وجود نظام فکری، ژرف نگری و عمیق بینی امور، عرصه افکار، همفکری و مشورت، کار جهادی، مردم داری، جهت گیری صحیح در کار، اولویت بندی امور، هدفمندی و هوشمندی در امور، نگاه بلندمدت در کار، توجه ویژه به سرمایه انسانی، ترکیب سه مقوله عقلانیت، معنویت و عدالت بعد زمینه ای: تواضع و فروتنی متعادل، اعتماد به نفس، سرعت عمل، عیب پوشی، پایبندی به ضوابط به جای روابط، عمل به وعده های خود، سعه صدر، نظم در کارها، خالقیت و ابتکار، ارتباط ساده و صریح، خوش رویی، وقار و متانت، پیشگامی در خودشناسی، خستگ یناپذیری، استفاده صحیح از بیت المال، نظارت بر زیرمجموعه، ارتقای بهره وری و...؛ شرح برخی ویژگی ها از این قرار است (رضاییان، ۱۳۹۰). مدیریت جهادی واجد خصوصیات است که می تواند در موفقیت سازمان ها نقش اساسی ایفا کند. این ویژگی ها در بطن دستورها، توصیه ها، نظرها و شیوه های به کار رفته توسط پیشوایان دین حضور و وجود عینی داشته است؛ ولی برای استفاده از آن در سطوح سازمانی و کاربردی کردن آنها در سازمان ها، نیاز به کار پیشگامانه و دور از هراس و خودکم بینی صاحب نظران و عالمان مدیریت و همچنین پژوهش مستمر در این جهت است. برای مثال، ساختار تشکیلاتی گسترده جهاد و دامنه وسیع فعالیت ها و برنامه های این نهاد، در این مجموعه ایجاد کرده است. این نهاد به لحاظ « مدیریت جهادی » سبک مدیریتی خاصی را به نام معیارهای علمی مدیریت و نیز ویژگیهای دینی و ارزشی ممتاز، از تواناییهای خاصی برخوردار است که عبارتاند از:

- الف) تصمیمگیری مشارکتی توسط افرادی که به موضوع تصمیم ارتباط دارند.
- ب) سبک خاص رهبری بهطور عمده جنبه هدایتی و تفویضی دارد و نه دستوری و تحکم.
- ج) فضای باز سازمانی برای ابراز نظرها و دیدگاهها و برخورد آرا، زمینه بروزخلاقیت ها و ابتکارات را در جهاد فراهم کرده است (رضائیان، ۱۳۸۰).

عوامل اصلی تولید

مدیریت جهادی که بهعنوان بنیانهای سازمان جهادی ذکر شد در همه سازمانها اعم از سازمان تولیدی و صنعتی، بازرگانی، علمی، فرهنگی، غیره وجود دارد. با توجه به سؤال اصلی پژوهش که تبیین ویژگیهای مدیریت جهادی در بخش تولید است لازم است وجه ممیزه سازمانهای تولیدی و صنعتی با دیگر سازمانها مشخص گردد.

سیاست تولید

بهصورت کلی عناصر اصلی تولید در مدیریت جهادی و غیرجهادی تفاوت زیادی ندارند اما مهمترین تفاوت آنها در مؤلفههای سیاستگذاری تولید و سرمایه انسانی است. یکی از سیاست های جدی مدیریت جهادی تولیدی تکلیف مداری است. به عبارت دیگر مدیریت جهادی با بررسی شرایط جامعه و نیازهای مردم و سیاست های تعیین شده توسط رهبری اقدام به تولید کالای مورد نیاز آنها می نماید. در این سازمانها به دلیل نبود امکانات یا فناوری کار متوقف نمی شود و در صورت نیاز با تلاش فراوان فناوری به دست می آید. به عبارت دیگر تولید صرفاً برای سود نیست بلکه برای رفع نیاز و حسب تکلیف خواهد بود. به علاوه در مدیریت جهادی ظرفیت و مقیاس تولید به اندازه ی مورد نیاز جامعه خواهد بود و تولید فراتر از نیاز صورت نمیگیرد به عبارت دیگر برای جامعه نیاز کاذب ایجاد نمی شود. مدیریت جهادی یک مدیریت پیشران در جامعه است و با توجه به مقتضیات زمان و لزوم پیشگامی و الهام بخشی نظام اسلامی در صنایع جدید ورود پیدا میکند (قربانی زاده، الوانی و اصغرزاده، ۱۳۹۴).

مواد اولیه در جهش تولید

مواد اولیه یکی از ارکان تولید است که نسبت به سرمایه ی انسانی در مرتبه دوم قرار دارد اما به خودی خود اهمیت دارد. در سازمان جهادی منابع محدودیت ندارند زیرا اعتقاد به برکت وجود دارد و از منابع موجود به صورت صحیح استفاده می شود. در مدیریت جهادی از مواد اولیه موجود مرغوب و باکیفیت و حتی از ضایعات به نحو احسن استفاده می شود. همانطور که گفته شد یکی از اهداف مدیریت جهادی خودکفایی است که البته خودکفایی در یک محصول نباید به قیمت از بین رفتن محصولات دیگر باشد بلکه باید از منابع مازاد برای خودکفایی و جهش تولید استفاده کرد. شبکه تأمین مواد اولیه باید دارای ویژگیهای دقت، سرعت و انعطاف باشد. در جایی که امکانات وجود داشت، امکانات به سرعت انتقال پیدا می کرد. با توجه به شرایط تحریم در کشور و لزوم داشتن اقتصاد در برابر تکانهای اقتصادی، شبکه تأمین مواد اولیه لزوماً باید همه مواد اولیه موردنیاز برای تکمیل چرخه تولید یک کالا را از داخل کشور تأمین نماید. مواد اولیه، بلکه کل زنجیره ارز باید از داخل کشور تأمین گردد. مدیریت جهادی هم به دنبال استفاده از فناوری روز دنیا و بومی سازی آن و هم به دنبال نوآوری و ساده سازی تولید است و در موارد ضروری مانند شرایط جنگ یا تحریم از همه امکانات موجود برای تولید بهینه برای رسیدن به اهداف خود استفاده خواهد کرد. (نادعلی، فتح الله، ۱۳۹۰).

برخی از الزامات جهش تولید توسط رهبر انقلاب اسلامی بیان شد نظیر مبارزه با قاچاق، واردات بی رویه، مبارزه با سوء استفاده کنندگان و دادن مشوقه ای لازم به تولید کنندگان. البته همه این ها مشروط به این الزامات مدیریت جهادی برای تحقق جهش تولید است که تمامی دستگاه ها وظیفه خود را به درستی انجام دهند و مدیریتی به جا و کار آمد داشته باشند. این دقیقاً نکته اصلی جهش تولید است. برای ترسیم نقش درست دستگاهها، مفهوم جهش تولید باید مورد بازبینی مجدد قرار

گیرد. تولید واسطه بین بازار از یک طرف، و فناوری از طرف دیگر است. جهش تولید به دو صورت می تواند صورت پذیرد. افزایش میزان تولیدات محصولات موجود یا حرکت به سمت تولید محصولات جدید. جهش تولید زمانی اتفاق می افتد که هم فناوری مورد نیاز برای افزایش تولید فراهم باشد و هم از طرف دیگر مدیریتی وی با بیان اینکه تحریم فرصت بسیار خوبی برای پیشرفت همه جانبه و اقتدار کشور هم محسوب می شود. (نادعلی، فتح الله، ۱۳۹۰).

نتیجه گیری

مدیریت جهادی یکی از عوامل تقویت و اقتدار مؤمنان است. مدیریت جهادی زمانی می تواند کارایی و اثربخشی خود را به عنوان یک سبک مدیریتی ایرانی اسلامی به خوبی نشان دهد که بتواند بر روی بهبود عملکرد تولید تأثیر به سزایی داشته باشد. لذا تعیین شاخص های استاندارد برای ارزیابی عملکرد سازمانی و سنجش میزان تأثیر مؤلفه های مدیریت جهادی بر اقتصاد از جمله جهش تولید، موضوعی مهم و کاربردی برای جامعه می باشد. لذا در این تحقیق مؤلفه های مدیریت جهادی و الزام آن برای جهش تولید استخراج شده است. همچنین بعد از تعیین این مؤلفه ها به منظور پیاده سازی مدیریت جهادی در کشور نظریاتی ارائه شد که در نهایت منجر به توسعه و پیشرفت کشور خواهد شد. همچنین در این تحقیق به اهمیت بالای مدیریت جهادی و مزایای آن نسبت به سایر سبک های مدیریتی اشاره شد. به رغم تأکیدات مکرر رهبر معظم انقلاب مدظله مبنی بر اجرا و نهادینه سازی مدیریت جهادی به عنوان بهترین الگو و سبک مدیریتی، متأسفانه تمامی شواهد گویاست که احیای این شیوه مدیریتی مورد اهتمام جدی سایر تصمیم گیرندگان، برنامه ریزان ایران نیست؛ با وجود این عمیقاً بر این باوریم که هر جا تحولی بنیادین و دستاورد قابل توجهی در کشور به دست می آید در مدیریت جهادی و انقلابی ریشه دارد. بدیهی است این نوع مدیریت نیز همانند دیگر رویکردهای مدیریتی و یا هر پدیده اجتماعی دیگر از تهدیدها و آسیب ها مصون نیست و پیوسته با چالش هایی روبرو خواهد بود و همینطور ضرورت آن برای تحقق جهش تولید نیز آشکار می باشد. که در اینجا می توانیم تحقیقی با موضوع بررسی این چالش ها و تهدیدها پیشنهاد کنیم.

منابع

- حبیبیان، محمدحسن و کرمی، رضا. (۱۳۹۴). مدیریت جهادی، تهران: دانشگاه علوم و فنون فارابی.
- آرمند، پیمان و ذبیحی طاری، رضا. (۱۳۸۶). بررسی سبک مدیریت جهادی و سایر سبک های مدیریتی. مجموعه مقالات اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران: صص ۱۹-۲۸.
- خندان، علی اصغر و امیری طیبی، مسلم (۱۳۸۹). وظایف اصلی دولت دینی در عرصه فرهنگ. مجله معرفت سیاسی. انتشارات مؤسسه پژوهشی امام خمینی (ره).
- خواجه نادی، مصطفی. (۱۳۹۲). بررسی و تبیین الگوی مدیریت جهادی از منظر بنیانگذاران نهادهای انقلاب اسلامی در چارچوب مدل سازمانهای تحولات فرین ۷۰ مکنزی، دانشگاه اصفهان
- شماعی کوپائی، میلاد (۱۳۹۰). شناسایی و تبیین ابعاد مدیریت جهادی با استفاده از نظریه سازی داده بنیاد مدل پارادایمی مدیریت
- جهادی با استفاده از نظریه داده بنیاد، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- مؤذن جامی، محمدهادی. (۱۳۸۲). کیفیت مدیریت و مدیریت کیفیت در ناجا، تأملی در موضوع پلیس مطلوب با ارائه نمونه یک
- چارچوب برای دستیابی به آن، تهران: فصلنامه دانش انتظامی.
- رضایی اصل، عبدالله. (۱۳۹۰). اصول مدیریت جهادی در قرآن و روایات، تهران: دانشگاه قرآن کریم.

- قصری، محمد. (۱۳۹۰). نگاهی راهبردی بر الزامات انتظامی در افق چشمانداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی «، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، ش ۲، س ۴، تابستان.
- سرشت، رحمان. (۱۳۸۴). راهبردهای مدیریت، چ ۱، انتشارات فن و هنر، پاییز.
- بیانات مقام معظم رهبری ۱۳۷۷/۱۲/۴، در جلسه پرسش و پاسخ با مدیران و سردبیران نشریات دانشجویی
- بیانات مقام معظم رهبری ۲۲/۲/۱۳۸۲، در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی
- بیانات مقام معظم رهبری ۱۳۵۷/۳/۲، در دیدار فرماندهان لشکر ۲۷ محمد رسول الله
- رضائیان، محسن. (۱۳۸۰)، اصول مدیریت، تهران: انتشارات آگاه.
- قربانی زاده، وجه اله الوانی، سیدمهدی و اصغرزاده رومیانی، حسین علی (۱۳۸۴). تحلیل محتوای متون سبک مدیریت جهادی. "فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی. سال دهم. شماره: ۲. صص. ۲۱۹-۲۵۴.
- نادعلی، فتح اهلل (۱۳۹۵). تکیه بر شانه های مدیریت جهادی قسمت چهارم. فکه، شماره: ۱۵۶ صص ۱۱-۱۰